

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філософських наук, професора Палагути Вадима Івановича на дисертаційну роботу Й. Й. Дидишко «Парадигми розвитку технічного знання в цивілізаційній історії людства», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Актуальність теми дисертаційної роботи визначається тією важливою обставиною, що зараз людство вступило у новий етап свого розвитку – етап інформаційної цивілізації. Цей етап передбачає наполегливий пошук нової системи цінностей як соціокультурної основи існування сучасного суспільства. Нові виклики та запити інформаційної цивілізації вимагають, по - перше, осмислення наукових та технічних основ існування суспільств на протязі всієї цивілізаційної історії людства, і, по - друге, перебудову та модернізацію майже всіх сфер функціонування сучасного суспільства – соціальної, фінансово-економічної, політичної, правової, ідеологічної, науково – технічної. У цьому сенсі, науково - дослідницький інтерес звернений до технічного знання, його природи, сутностей та особливостей функціонування у суспільстві. Неоднаковість розуміння цього соціокультурного феномена вимагає звернення до аналізу специфіки його існування впродовж всієї цивілізаційної історії людства. Важливе значення має та обставина, що рівень та характеристики технічного знання мають суттєвий вплив на розвиток техніки та технологій, які, в свою чергу, безпосередньо визначають стан матеріального виробництва – основи існування та розвитку суспільства тієї чи іншої цивілізаційної епохи.

Актуальність вивчення технічного знання зумовлена тією обставиною, що воно характеризує технологічний устрій в житті того чи іншого суспільства. Воно є матричною основою технічної раціональності, технічних наук, технічної освіти, технічної діяльності в цілому. Тому, можна визначити технічне знання як систему парадигм у розвитку всієї цивілізаційної історії людства. Але в сучасній дослідницькій літературі з проблем вивчення технічного знання майже повністю відсутні спроби його вивчення як системи

парадигм, як узагальненої схеми, яка господарює у той чи інший історичний період цивілізації, в межах якої існує суспільство та його складові. До вивчення технічного знання як парадигми спонукає і сучасний етап цивілізаційного розвитку суспільства, який задає нові вектори людської діяльності, що базуються на інформатизації та поширеному впровадженні інформаційних технологій в усі сфери діяльності людини.

Актуальність дослідження технічного знання визначається, також, станом і перспективами розвитку інженерно - технічного знання та технічної освіти в цілому в Україні в світлі формування екологічного та гуманітарного світогляду сучасного інформаційного суспільства. Існують проблеми затребуваності для української економіки тих чи інших інженерно - технічних спеціалістів, якості їх підготовки, застарілих техногенних освітньо - кваліфікаційних характеристиках спеціальностей та освітніх програм підготовки, майбутнього працевлаштування фахівців тощо.

З урахуванням всіх цих обставин, можна констатувати необхідність концептуально - системного соціально-філософського дослідження феномену технічного знання, яке вивчає репрезентації основних парадигм розвитку технічного знання в історії цивілізаційного буття людства.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що вперше в українській соціальній філософії обґрунтована динаміка розвитку технічного знання як зміна парадигм у цивілізаційній історії людства. Мова йде про те, що в системній концептуальній формі, на основі аналізу становлення і розвитку технічного знання, проаналізована сутність парадигми технічного знання в традиційній, техногенній та інформаційній цивілізаціях.

На основі запропонованої концептуалізації зроблено аналіз парадигми традиційної цивілізації – «техне», де автор роботи на великому фактичному матеріалі доводить, що Стародавній Схід, Стародавня Греція і Рим та латиноамериканські стародавні цивілізації, знаходячись в інформаційній ізолюваності, розвивалися по єдиному загальному шляху. Розкрито

дуалістичний характер технічного знання техногенної цивілізації; досліджено сутність техно - інформаційної парадигми сучасної цивілізації;

До наукової новизни роботи можна віднести положення, згідно з яким на основі взаємозв'язку технічного знання та виробництва виділено і обґрунтовано основні технологічні устрої в цивілізаційній історії людства. Критерієм їх виділення став процес використання людиною енергетичних ресурсів природи, а самим автором виділено шість технологічних устроїв у бутті техногенної та інформаційної цивілізацій: використання енергії падаючої води; пару; електричної енергії; ядерної енергії та новітньої - мікроелектроніки та генної інженерії, а також майбутній устрій, що формується на конвергентних технологіях.

У дисертації визначено і конкретизовано смислове розмежування технічного знання і технічних наук з часу становлення останніх, отримало подальший розвиток вчення про суть сучасної ноосферної освіти і місця технічних наук в її структурі.

Заслуговує на увагу також, логіка формування «геометрії» технічного мислення, починаючи від часів створення перших артефактів до сучасності, хоча останнє положення і вбачається дещо дискусійним.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання матеріалів дисертаційного дослідження при читанні низки дисциплін та спецкурсів, таких як «Соціальна філософія», «Основи філософії техніки і технічних наук», «Історія і філософія науки», «Філософія техніки», «Філософія освіти», «Антропологія техніки»; при аналізі цивілізаційного буття людства в «Антропології культури», «Культурології», «Історії української культури» та інших, які тісно пов'язані з розвитком техніки, технічного знання, технологій, історії людства.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи Й. Й. Дидишко знайшли своє втілення у 15 публікаціях, а саме, – основні наукові результати дисертації відображено 5 одноосібними статтями у фахових філософських виданнях України та 1 статтею у закордонному

науковому виданні. Ще одна стаття опублікована у співавторстві з професором Пунченком О. П. на паритетних засадах. Окрім того, обґрунтованість дисертації підтверджується 3 тезами доповідей у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій та 5 тезами у матеріалах всеукраїнських конференцій. Усі вони стосуються викладу загальної концепції і головних теоретичних положень дисертації та характеризуються правильним поєднанням методів наукового пошуку, формулювання та засобами розв'язання обраної автором проблеми.

Структура роботи обумовлена метою, завданнями та теоретико-методологічним інструментарієм дослідження, містить вступ, три розділи, десять підрозділів, висновки та список літератури. Повний обсяг дисертації становить 199 сторінок, із яких основного тексту - 181 сторінки. Список використаних джерел складається із 236 найменувань, розміщених на 18 сторінках, в тому числі іноземними мовами – 6 позицій.

Дисертант кваліфіковано виявив та сформулював наукову проблему, визначивши мету, об'єкт, предмет і задачі дослідження. Це дозволяє охарактеризувати представлений науково-понятійний апарат як продуманий і обґрунтований. Дисертаційну роботу вирізняє структурна єдність і системність методологічних підходів – метод аналізу та синтезу, історичний і логічний, компаративний метод, системний та синергетичний підхід, аксіоматичний метод, метод комп'ютеризації. Автору вдалося надати теоретико-методологічну обумовленість міждисциплінарному підходу, запропонувати новий теоретичний підхід в розробці обраної проблеми. Тому, на користь дисертанта говорить характерна риса роботи: дослідження носить комплексний та міждисциплінарний характер, що дозволило розкрити дослідницьку проблематику в достатньому обсязі.

Дисертант побудував своє дослідження доволі логічно: у першому розділі «Динамізм парадигм технічного знання в цивілізаційному розвитку людства» розкривається соціокультурна сутність технічного знання і

парадигми його розвитку в традиційній, техногенній та інформаційній цивілізаціях.

Дисертант ґрунтовно досліджує концептуалізацію технічного знання та приходить до висновку що під технічним знанням насамперед розуміється узагальнена та систематизована частина загальнонаукового знання, яка кардинально сприяє вирішенню не лише економічних, а й усіх соціальних завдань цивілізаційної динаміки. Більш того, на всіх етапах суспільного розвитку має місце процес його соціалізації. Під соціалізацією технічного знання розуміється процес виявлення, затребування і передачі знань соціальному суб'єкту з метою їх практичного використання в різних галузях діяльності. Тому, заслуговує на увагу аналіз та порівняльна таблиця розвитку традиційної, техногенної і інформаційної цивілізацій, що охоплює загальні сфери діяльності цих цивілізацій, розкриваючи поступально-прогресивний характер їх розвитку (стор. 25-31).

Привертає увагу аналіз стану сучасного етапу цивілізаційного розвитку та його техно - інформаційна парадигма технічного знання. Дисертант розкриває зміст основних підходів до дослідження інформації – антропоцентричного, техноцентричного і наукоцентричного та аналізує стан сучасного технічного знання, який збагачується становленням і розвитком нових технічних наук (ергономіка, IP-телефонія, трибофатика та ін.), широким впровадженням нанотехнологій (стор. 75- 86).

У другому розділі «Епістемологічний вимір технічного знання» обґрунтовується необхідність дослідження та використання сучасної методології та методологічного інструментарію, поза яким об'єктивний аналіз технічного знання здійснити було не можливо.

Методологічний інструментарій техно - інформаційного розвитку цивілізації аналізує технічні артефакти з позицій міждисциплінарного підходу, широко використовує принципи синергетики та комп'ютеризації технічного знання, що обумовлює формування нового категоріального апарату технічного знання (стор. 96-107).

До позитивних рис роботи слід віднести аналіз технічної раціональності як процесу розгортання технічної думки людства. На думку автора, виходячи з тісної взаємодії науки і техніки, починаючи з техногенної цивілізації, в технічному знанні розкриваються ті ж типи раціональності - класична, некласична і постнекласична, які вже використані до розуміння технічного світу. У цьому світі людина творець артефактів, винахідник, раціоналізатор, суб'єкт формування нових технологій (стор. 127- 136).

Третій розділ дисертаційної роботи «Інженерно-технічне знання у структурі духовних цінностей України» присвячений дослідженню процесу становлення і динаміки розвитку технічного знання в Україні та особливості підготовки інженерних кадрів на сучасному етапі розвитку цивілізації.

До переваг роботи слід віднести ту обставину, що докладно обґрунтовано сутність інженерної діяльності та її специфіка, яка полягає в особливому цілепокладанні форм практичної діяльності щодо створення і використання артефактів. У архітектоніці цієї діяльності розкриті елементи, складові технічної діяльності: відкриття, інженерні дослідження, проектування, винахідництво, програмування, конструювання, випробування, організація виробництва, експлуатація, управління технічними системами, оцінка їх функціонування та ін., які формують сферу інтерсуб'єктивності сучасного інженера (стор 145- 151).

Для підтвердження особистих теоретичних припущень Й. Й. Дидишко змістовно розкриває положення згідно з яким ноосферизація – це процес формування нової науково-світоглядної системи. Завданням ноосферної освіти виступають: формування ноосферної свідомості та ноосферного виховання. Сучасна ноосферна освіта змінює докорінно систему технічної освіти. Вона конкретизує зміст технічних наук через одну з глобальних проблем людства – екологічну (стор. 151- 162).

У цьому контексті перед соціальною філософією та гуманітарними науками взагалі постало вкрай важливе завдання – формування екологічного та гуманітарного світогляду майбутнього технічного фахівця.

Поряд із позитивними елементами дисертаційної роботи треба висловити деякі зауваження і побажання для майбутніх розробок заявленої теми роботи.

По - перше, запропонована дефініція технічного знання не відображає усього багатства його змісту. Дефініція поняття завжди є експліцитною вираженням в змісті того, що в ній закладено імпліцитно. Соціальна цінність у дефініції технічного знання багатша, ніж вона відбита у самому понятті. Дисертанту потрібно було б розширити та доповнити цю дефініцію визначеннями споріднених понять, які використовуються в тексті, зокрема таких як «світ технічної реальності», «технізований світ», «технічна думка людства». Не зрозуміло - це сталі поняття чи метафоричні конструкції? Також, не зовсім ясно із тексту роботи співвідношення понять «технічне знання» та «технічна раціональність». Технічна раціональність тотожна технічному знанню чи є розбіжності в розумінні цих понять? Вони в одному випадку розуміються як синоніми, а в іншому автор розводить їх розуміння (стор. 131- 136).

По - друге, привертає до себе увагу невелика кількість використаних іншомовних джерел – тільки 6 позицій, тобто, на мою думку, у роботі не вистачає іноземних джерел для проведення всебічного та ґрунтовного аналізу, перш за все, сучасного – інформаційного етапу розвитку цивілізації. Тим більше, що як свідчить текст дисертації, а саме третій розділ, який присвячено дослідженню інновацій у технічній науці як складовій ноосферної освіти, - автор повинен був звертатись до світового досвіду сьогодення у науці та освіті у різних країнах.

По – третє, варто було б чіткіше охарактеризувати дуальний характер парадигми технічного знання техногенної цивілізації, виділивши в ній два етапи: перший - «онауковлення» технічного знання в XVI-XVII ст. через його зв'язок з природознавством та другий, через становлення та розвиток технічних наук у XVIII- XX століттях та їх взаємозв'язок з технічним знанням.

Більш того, технічні науки у XVIII столітті ні в якому разі не можна порівняти з технічними науками XIX століття і тим більше з XX століття – віком атомної енергетики. У кожному з цих століть відбувались масштабні трансформації технічного знання, і як наслідок відбувалась перебудова всіх технічних наук і технічної освіти.

По - четверте, ватро було більш уваги приділити аналізу процесу підготовки інженерних кадрів у сучасних українських реаліях через його протирічність і підтвердити ці положення конкретними статистичними показниками. Головне протиріччя – невідповідність технічної освіти вимогам розвитку техно- інформаційної цивілізації, що потребує її нагальної перебудови на сучасних засадах та уможлиблює закриття або перепрофілювання більшості технічних кафедр у навчальних закладах, що призведе, у кращому випадку, до перепідготовки співробітників навчальних закладів.

У якості побажання подальших розробок, хотілося б побачити обрії майбутніх досліджень дисертантом цієї дуже актуальної теми, теоретична та практична значущість якої не підлягає ніякому сумніву. Актуальним, на мій погляд, має стати аналіз автором, як керівника навчального закладу, шляхів перебудови усєї системи технічної освіти України, яка ще знаходиться на техногенному рівні, а не відповідає техно - інформаційному рівню розвитку технічного знання сучасного етапу цивілізації. У плані реального положення технічних вузів як головних носіїв технічного знання потрібна підготовка та перепідготовка керівників учбових закладів всіх рівнів. Сьогодні керівники, які є носіями техногенного технічного знання і технократичного стилю мислення, орієнтовані на механістичну, адміністративно – бюрократичну, ієрархічну модель організації діяльності навчальних закладів. А запропонована в роботі ноосферна освіта як детермінуючий чинник розвитку сучасного технічного знання вимагає абсолютно іншої моделі організації діяльності навчальних закладів. Висловлені зауваження та

побажання не впливають на загальну достатньо високу оцінку дисертаційного дослідження Дидишко Йосипа Йосиповича.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Дидишко Йосипа Йосиповича «Парадигми розвитку технічного знання в цивілізаційній історії людства», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії є самостійною і завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують актуальну соціально - філософську проблему – концептуалізацію парадигм технічного знання в цивілізаційній історії людства. Ця робота відрізняється чіткою і логічно продуманою структурою. Встановлені висновки переконливі з сучасної загальнометодологічної точки зору. Автореферат дисертації цілком відображає основні положення тексту дисертації, відбиває основні наукові положення та підсумки проведеного дослідження.

За актуальністю, науковою новизною, теоретичною цінністю, обґрунтованістю та достовірністю дисертаційна робота цілком **відповідає** вимогам МОН України, які встановлені щодо кандидатських дисертацій, Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., паспорту спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії, а її автор – Йосип Йосипович Дидишко заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри інженерної педагогіки

Національної металургійної академії України

Підпис проф. В. І. Палагути засвідчую

Начальник відділу кадрів НМетАУ

 В.І. Палагута

 В.С. Шифрін

